

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 6 Mayıs 2024

Gönderim Tarihi: 15 Nisan 2024

Yayımlanma Tarihi: 25 Haziran 2024

Atıf Künyesi: Akın, Ayşenur (2024), “Kolektif Bilinç ve Mekân Temsili Bağlamında Aldous Huxley’in “Ada” Romanına Bir Bakış” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 5, S. 1, s.86-104.

“KOLEKTİF BİLİNÇ VE MEKÂN TEMSİLİ BAĞLAMINDA ALDOUS HUXLEY’İN “ADA” ROMANINA BİR BAKIŞ”

Ayşenur AKIN ¹

10.54566/turas.1468820

ÖZ

Aldous Huxley’in Ada romanı, ütopya edebiyatının temsil kabiliyeti yüksek eserleri arasından sayılmaktadır. Huxley’in ada mekânına isnat ettiği ideal yaşam düzeninden hareketle kolektif yaşam biçimlerini okuyucu nezdinden sezdirmesi romanın ana izleğini teşkil etmektedir. Toplumun bir arada yaşamasında ideal olanı bulma arayışı her dönemde ütopyik eserlerin konusu olduğu gibi Ada romanında da benzer minvalde bir ütopya tasarısına dikkat çekilmektedir. Özellikle toplumsal bilincin kolektif algısını temsil eden yaşam biçimlerinin ve ritüellerin Pala’ya isnat edilmesinde içinde yaşanan dünyaya karşı bir baş kaldırışın ortak bir özgürlük hareketi olarak görülebilmektedir. Bu hususta, Aldous Huxley tarafından kaleme alınan Ada isimli romandaki kolektif algıların ve mekân temsillerinin izlenimleri sezilmiş olup romanın ütopya bağlamındaki pasajlarından hareketle toplumsal düzenin birey-toplum eksenindeki gelişim çizgisi tespit

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: akin.aysenur5757@gmail.com ORCID 0000-0002-5772-3045

edilmiştir. Yaşanılan toplum düzenine karşı duran halk tarafından Pala isimli adanın ideale ulaşma arzusunundaki merkez mekân olarak seçilmesi roman kişilerinin yeni düzeni inşa etme çalışması olarak görülmüştür. Kişisel bellek ile kamusal belleğin oluşumunda ortak yaşam alanı yaratma ve ritüellerin gerçekleştirilmesi gibi sosyal örüntülerin romana veriler sunması çalışmayı kolektif bilinç ve mekân temsili ışığında değerlendirmeyi gerekli kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aldous Huxley, Ada, Pala, Roman, Kolektif Bilinç, Mekân Temsili.

“A REVIEW OF ALDOUS HUXLEY'S NOVEL “THE ISLAND” IN THE CONTEXT OF COLLECTIVE CONSCIOUSNESS AND REPRESENTATION OF PLACE”

ABSTRACT

Aldous Huxley's novel *The Island* is considered one of the most representative works of utopian literature. The main theme of the novel is that Huxley makes the reader perceive collective lifestyles based on the ideal living order he attributes to the island place. Just as the quest to find the ideal in the coexistence of society has been the subject of utopian works in every period, attention is drawn to a similar utopian project in the novel *Ada*. Especially when the lifestyles and rituals that represent the collective perception of social consciousness are attributed to Pala, it can be seen as a common freedom movement of rebellion against the world we live in. In this respect, the impressions of collective perceptions and space representations in the novel *The Island*, written by Aldous Huxley, were perceived and the line of development of the social order on the individual-society axis was determined, based on the utopian passages of the novel. The choice of the island named Pala by the people who oppose the existing social order as the central place in their desire to reach the ideal was seen as the work of the novel characters to build the new order. The fact that social patterns such as creating a common living space and performing rituals in the formation of personal memory and public memory provide data to the novel made it necessary to evaluate the study in the light of collective memory and space representation.

Keywords: Aldous Huxley, *The Island*, Pala, Novel, Collective Consciousness, Space Representation.

GİRİŞ

Ütopya, insanın var oluşundan bu yana fikirlerin ortaya çıkarak yayılması ve hayalde tasarı şeklinde olan mekânlar olarak ifade edilmiştir. Mevcut sistemin ve düzenin bozuk ve aksak yönlerini eleştiren ideal olan hayatın arzu edildiği “hayalî projelere” ütopya adı

verilir. Ütopya edebiyatının ilk örneklerinden olan Platon'un (M.Ö. 427-347) *Devlet* (M.Ö. 375) adlı eseri kendinden sonraki romanlara bir ilham kaynağı olmuştur. Bu hususta ütopya edebiyatının gelişmesine öncülük etmiştir. Bu tür metinlere "ütopya" adını veren Aydınlanma düşünürlerinden olan Thomas More ise, (1478-1535). Yunanca "ou" yok ve "eu" iyi kelimelerinden teşekkül eden "u" ile yer anlamına gelen "topos"u birleştirerek "var olmayan iyi yer" anlamını ifâde eden ütopya kelimesini eserine isim olarak seçmiştir.

İlk ütopya olan Platon'un *Devlet*'i, ütöpik eser olma bakımından bir nüve teşkil ettiği için edebî forma tam anlamı ile yaklaşmaz. Bu yapıtı, felsefî bir eser olarak sınıflandırmak daha doğru olur; ancak bu eserin bir ilk olma özelliği onu döneminde ses getiren bir yapıtı ilân eder. Devlet, ideal bir devlet düzeninin nasıl olması gerektiğini anlatır. Platon'un izini sürdüğü bu ütöpik yolun müdâvimleri olarak gelecekte pek çok düşünürde iz bırakan bir eser olacaktır. Thomas More da, roman tarzında yazdığı *Ütopya* (1516) adlı eserinde olması gereken toplum düzenini anlatır. *Devlet* ve *Ütopya*'dan sonra Rönesans döneminin bir diğer eseri olan Tommaso Campanella'nın (1568-1639) *Güneş Ülkesi* yayımlanır ve döneminde ses getirir. Campanella eserini kaleme alırken Platon ve More'un eserlerindeki ütöpik muhtevadan yararlandığını ifade etmektedir. Campanella'nın ütopyasını Francis Bacon'ın (1561-1626) *Yeni Atlantis*'i takip eder. Bacon ütopyaya farklı bir bakış açısı ile yaklaşır. Bilimsel bir ütopyanın da var olabileceğinin altını çizer.

Hümanizm dönemi adı verilen dönemde İdealizm, Pozitivizm gibi fikir hareketleri insanın sorgulama mekanizmasını geliştirmiştir. Öyle ki beşerî ilimlerin yükselişe geçtiği dönemde ütopya ile din arasındaki sorgulama bağının çizgileri de derinleşmiştir.

Ütopya, "Hristiyan Rönesansının Programı" ilân edildikten sonra bu alandaki çalışmalar hız kazanmış, sonraki dönemlerde ise kabul edilen pek çok dini de karşısına almıştır. Rönesansla, insanların artık sadece ahiretteki mutlulukla yetinmeyip dünyada da mutlu olmayı ister hâle gelmeleri, hümanistleri dünyayı kendilerince cennete çevirme çabasına götürmüştür. Bu da beraberinde Hümanist dönem ütopyalarını getirmiştir (Yumuşak, 2012: 65). Hümanizm fikir akımı Avrupa'da, insanların Hristiyanlığa olan bakışlarındaki güvenin sarsılması ile hız kazanmıştır. Orta Çağ Avrupası'nda dogmaların yerleşmesi ile sosyal hayatta baskı ve zulümlerin artması fikirlerin Hümanizm düşüncesine sevk edilmesini sağlamıştır. Böylece ütopyalar dinsel baskılardan azat olmuş tahayyüller ikame etmiştir. Cioran'a göre ütopya, Tanrı'ya bir meydan okumadır:

"Prometheus Zeus'tan iyisini yapmak istemiştir; irticalen yaratıcılığa soyunan bizler de Tanrı'dan iyisini yapmak, kendisinininkinden üstün bir cennetin getireceği aşağılamayı O'na yaşatmak, tamiri imkânsızı kaldırmak; Proudhon'un sözcükleriyle söyleyecek olursak, dünyayı 'mukadderatsız kılmak' isteriz." (Cioran, 1999: 105).

1. Kolektif Bilinç ve Mekân Temsili

Toplumsal ve bireysel bellek izleri bağlamında gelişen çalışmalar sayesinde toplum biliminde kültürü korumak ve sonraki kuşaklara aktarmak en önemli gelişmelerden birisi olmuştur (Erman ve Özaloğlu, 2017:18). Kolektif bellek ise insanlık tarihinin süregeldiği birikimi anlama, uygulama depolama ve geri dönüt ile bilinç düzeyine çıkarabildiği bir alandır. Bütün bu zihinsel süreçlerin bilinç düzeyinde korunduğu alanın kendisi de kolektif bilinci kapsamaktadır (Budak, 2000: 121).

Bellek kavramı birçok alana hizmet eden görev üstlenir. Kolektif bilinci oluşturan bir depolama alanı olarak görülebilir. Bu kavram Antik Çağ döneminden günümüze kadar farklı disiplinlere hizmet etse de 20.yüzyıl itibariyle sosyal bilimlerin her alana nüfuz etmesi sonucu edebiyatın içerisine de dâhil olmuştur.

Toplumsal bilincin mekâna ihtiyaç duyması, mekândan ayrı düşünülemez oluşu ile edebî buluşlara da ev sahipliği yapar. Mekân ile toplum arasındaki ilişkiyi toplumun yer aldığı mekân belirler. Mekân temsili kişinin bilinçli algılamayı ve hatırlamayı sağladığı yeni alanlar açmaktadır.

Bu sayede denilenilir ki; mekân, belleği ve bilinci etkileyen en önemli unsurlardandır. Bergson'a göre ise belleğin oluşumunda tecrübelerin bir parçası olması ve süreçte belli bir zamanın ve mekânın olması bilince ait izlerin tasvirinde önemli bir yer tutar. (Gunn, 1997: 37'ten akt: Erman ve Özaloğlu, 2017: 14). Bellek, işlev olarak anıların saklanma yeri olduğu için toplumun bilincinde ortak bir anlam arayışı yaratır. Belleği bireyselden toplumsala doğru deneyimleyebiliriz (Parmaksız, 2012: 21).

Kolektif bilinç, bir toplumun kişilerinin tecrübeleri, anıları, kültürüne dâhil ettiği türlü malzemelerden müteşekkildir. Yani kişisel anıların bütünü, törenlerde, topluma kazandırılmış sembollerde; sözlü kültürde, arkaik kalıntılarda, üslupta, dilde, sanatta, popüler kültürde ve insan eliyle yapılmış evrende meydana gelmiştir (Olick, 2014: 181). Kolektif bilincin özelliklerinden birisi de içinde bulunduğu toplumun bir belleğini kurmaya yatkınlığıdır.

Hatırlama ile ilgili her şey mekânda ve zamanda somut bir argümana ihtiyaç duyar (Assmann, 2001: 428). İnsan belleği, toplum bilinci ile iç içedir. Bellek yine toplumun ortak bir bilincinden doğup gelişmiştir. Toplum ile insanları, onların taşıdığı bütün malzemeyi nerede konumlandıkları karar verir. Kolektif bellek içinde bulunduğumuz dünyada toplumlar ve toplum bilimi için önemli bir yere sahiptir. Bellek çalışmalarındaki artışın kavramsallaşmadaki en etkili terimlerin bilinç ve bellek ile ilgili olması bu kavramların 1990'ların başında kullanılmaya başlanmasına ve gittikçe yaygınlık kazanmasına hizmet etmiştir (Rosenfeld, 2009: 124'ten akt: Çavdar, 2018: 21).

2. Aldous Huxley'in "Ada" Romanı

Huxley'in *Ada*'sı ütöpik roman türünün en yetkin örneklerinden bir tanesidir. Roman, Huxley'in ütopya - distopya kavramlarının yansımalarını romanı vasıtası ile okuyucuya sunması toplum eleştirisine yönelik söylemlerinin edebiyat estetiği ile buluşması şeklindedir. Roman'ın ilk yayımı 1962 yılında yapılır. Roman, yazarın son kitabıdır. Yer yer distopik fikirlerinden dem vuran yazar bu romanında ütopyayı yaşanan toplum karşısında serzenişlerin pasif bir isyana dönüşümünü gözler önüne serer. Doğu ve Batı felsefesini bir romanda harmanlayan Huxley, romanını eleştirel gözlemci bir bakış açısı ile tayin eder. Pala'nın yazarın muhakemesinde bir sorgulama alanı açması dünyaya gelmekteki asıl amacın da ne olduğu sorusuna okuyucuları sevk eder.

Roman içerik itibariyle on beş bölümden oluşmuştur. Bu bölümlerin her biri birbirinden ayrı olay zinciri ile değil kronolojik bir zaman ekseninde süregelir. Romanın muhtelif baskılarında da görüldüğü üzere yazarın ömrü boyunca arayış içerisinde olduğu iç huzuru Zen Budizim'inde nasıl bulduğunu anlatması dikkat çekmektedir. Roman, ütöpik bir tarzda anlatılmak amacıyla yayınlanmış bir roman olarak görülse de ütöpik mekânın yaşanan toplumdaki ayrı duran bir adaya isnat edilmesi roman hakkında düşünceler sunmaya imkân tanır. Roman, Will Farnaby'nin işi dolayısıyla dolaştığı yerlerde patronunun işlerini de yapmaya gayret gösteren bir yönetici olması ile petrol satımından bankacılığa kadar pek çok meslekte faaliyet göstermesinin tanıtımı ile başlar.

Romanda Rendang'a ülkenin askerleşmiş havasına sinen ölüm kokusunu araştırmaya gelen Will Farnaby adlı gazetecinin teknesinin Pala adlı yasak adaya kaza sonucu varması ile Farnaby'nin buradaki toplumsal düzeni, yaşayış tarzını görmesi ve neticesinde kişiliğinin değişimi anlatılmaktadır. Romandaki olaylar 1961 yılında ekvatora beş derece yakınlıktaki Rendang'a bağlı Pala adasında geçmektedir.

Sakallı'nın roman hakkındaki tespitleri şu şekildedir:

"Island (Ada, 1962) Huxley'nin bütün romanları içinde en az roman özelliği gösterenidir... Island'ın ilginç bir yönü, çok eski bir geleneği olan ada mitosunu, bir toplumsal mutluluk ülküsü ile birleştiren tek önemli çağdaş ütopya oluşudur... Island ise bütün bireylerinin, istedikleri her şeyi gerçekleştirmelerine, olanca güçlerini eyleme dökmelerine yardım etmeyi temel ilke olarak benimsemiş özgür bir toplumu göz önüne serer." (2014: 79).

Ada romanının Huxley'in diğer romanlarından ayıran özelliği ütopyaya bakışının bir ülküye hizmet etmesidir. Bu düşünce mitosların çağdaş bir toplumu öncelemeye yöneliktir. Huxley'in mutluluk ülkesine isnat ettiği *Ada*'yı özgürlük düşüncesine matuf kılmasında diğer romanları ile benzerlik göstermesi söz konusu iken bunu bir ülkü edinmesiyle diğer romanlarından ayrılır. Toplumu düzenleyen eylemler bütünü çağdaşlaşma hususunda emsal teşkil eder. Geleneksel olanla çağdaş olanı birleştirme

arzusunda olan yazar, bu vesile ile romanında temel argüman olarak *Ada*'yı işaret etmektedir.

2.1. Aldous Huxley'in "*Ada*" Romanında Kolektif Bilinç ve Mekân Temsili

Aldous Huxley'in romanı Kolektivizm bağlamından düşünüldüğü zaman sosyalist düşüncelerin yansımalarını beraberinde getirmiştir. Toplumun statü tuğlalarını dizen ekonomik şartların ve imkânların sınıf farkları yaratması romanda eleştirilen bir tutum olarak görülmüştür. Yazar, Pala isimli adada insanların geçimlerini sağlarken kendi kendilerinin hükümrani olmalarını eşitlikçi bir ekonomi sistemine bağlar. Romanda kolektif bilincin izleri romana dâir pek çok meseleye de ışık tutmaktadır.

Huxley'in mekân olarak adayı seçmesinde insanların içinde yaşadıkları toplumdan kaçma istekleri etkindir. Romanda her bireyin özgürlükçü fikirler ile var olduğunu savunan yazar, Egzistansiyalizm'in insana değer veren umdelerini okuyuculara telkin eder. *Ada*'da geçirilen zaman zarfında birlikte yaşama bilinci kazanan Pala toplumu şahit olduğu pek çok Avrupa devletini eleştirir. Özellikle kendi tasarılarındaki yönetim biçimlerinin pek çok ülkede olmayışı yazar nezdinde roman kişilerinin de eleştiri hedefindedir.

Pala'da herkes tarafından idealize edilen yönetim biçiminin mutlak monarşi ile meşruti krallıktan aykırılık göstermesi pek çok Avrupa ülkesine karşısındaki direniştir. Adada yönetim despot bir yönetime başkaldırı olarak nitelendirildiği üzere yönetimin tek bir kişinin hükmünden alındığı görülmektedir. Bu nedenle de Pala mekân temsili bağlamında demokratikleşme fikirlerinin cereyan ettiği önemli bir merkez hâline gelmiştir. Romanda kolektif bilincin bellek mekanizmasındaki reaksiyonlarından biri de dil ve iletişimdir. Pala'da dil ve iletişim ihtiyaçların giderilmesinde önemli bir vasıta olduğu gibi dil imkânlarına da önem verildiği görülmektedir.

Pala'da farklı dilleri yadsımayıcı tutum İngilizcenin de konuşulmasını gerekli kılmaktadır. İngilizcenin öğrenilmesinde dış dünyaya açılarak çağdaşlaşma yolunda önemli mesafeler alınması amacı vardır. Halkın İngilizceye ortak bir dil şuuru ile yaklaşması soylu-halk çatışmasının yaşanmamasını sağlamada önemli bir etkindir. Toplumun serbest bir dil öğrenimi kazanmasında eğitimin kişilerin özgürlüğüne ket vurmeyen anlayışı vardır. Eğitimde entelektüel duyarlılığın çocukluktan itibaren kazandırılmaya çalışılması Pala toplumunun eğitim hususundaki ortak revizyonist tavrından ileri gelmektedir.

Romandaki ana mekân temsiline Ada merkezinde açık ve kapalı mekânları bünyesinde taşıması Kolektivizm fikir hareketi ile düşünülmüştür. Dinsel yaşamın ve ritüellerin sınırlandırılmış mekânlarda yaşatılmaması romanda kurumsallaşmanın da bir eleştirisini gözler önüne sermiştir. Siyasal yaşam, iletişim sistemleri, geçim kaynakları, dinî ritüeller, aile müessesesi ve daha pek çok olgunun romanı zengin kılan izlekler açması romanın

mekân temsillerinin toplum bünyesinde öncelediği huzur arayışlarının somut verilerini sunmuştur.

Ada'daki din ve inanış Doğu mistisizmine yakın bir anlayışı beraberinde getirmiştir. Mutlak bir din algısının yıkılmasında öğretilerin ve kuramların Pala halkı tarafından kabul edilmeme durumu vardır. Septik bir din algısının topluma sirayet etmesinde din ve iman ayırımına varılması gerektiğini savunan yazar etkilidir. Toplumsal bilinci güçlendirmede Pala, erdemli insan olma aşamasında dinî öğretilerin dışında kalan bir muhittir. Öyle ki Pala toplumuna isnat edilen dinî yaşam boyutu göz önüne alındığında bu toplumda yaşayanların dinleri doğrulamayan doğmalar ile körü körüne inanmak yerine doğrudan yaşam deneyimlerine ağırlık verilmesi söz konusudur (Sakallı, 2014: 81).

Bu hususta dini, dayatmaların tasarrufu dışında tutmayı savunan Pala anlayışında mutlakî bir din yönetimine ve bu anlayışla ikame edilen din eğitime karşı duruş sezilmiştir. Kiliselerin ruhban sınıfını toplumun içine sızdırmaya çalışan anlayışlarına karşı duran ada halkının dinin mutlak hegemonyasına tutunmaması romanın mekân temsili bağlamında toplumu ortak bir huzur arayışına sevk etmiştir.

2.2. Pala'da Dil ve İletişim

Romanda dil, kişiler arasında iletişimi sağlamada çok önemli bir araçtır. Pala'nın kendine has dilinin olması başka dillerin konuşulmasını sınırlandıran bir anlayışla değil; ülkelerde konuşulan mevcut dillerin de serbest şekilde iletişim kurmaya yarayan vasıtalar olduğu şeklinde romanda ifâde edilir. Pala adasında insanların ortak bir dil evreni kurması, kendi iletişim sistemlerini inşâ etmesi, dünyada konuşulan dil ailelerini yadsımayıcı bir şuurun belirtiridir. Öyle ki romanda İngilizcenin de adada konuşulduğu görülmektedir. *Ada*'da dil ve iletişim unsurları kolektif bir vasıtanın ortak paydasında buluşan bilincin ürünüdür.

“Tom Krishna'ya gidip birilerini çağırmasını söyledim,” diye açıkladı kız.

Will muzunu bitirdi, bir ikincisini, sonra da üçüncüsünü istedi. Açlığını bastırdıktan sonra sıra merakını doyurmaya gelmişti.

“Nasıl böyle güzel İngilizce konuşuyorsun?”

“Çünkü burada herkes İngilizce konuşuyor.”

“Herkes mi?”

“Evet, yani Pala dilinde konuşmadıkları zaman.” (Huxley, 2021: 18).

Ada'da dilin topluluklar arasında bir iletişim aracı olmaktan öte bir işleve sahip olması söz konusudur. Pala'da Raca isimli roman kişinin topluma ön ayak olması dili etkili ve güzel kullanmasından ileri gelir. Romanda İngilizcenin kolektif bir iletişim aracı olmasında dışarıya açılmak isteyen toplumların ortak amacı olan gelişmiş ülke ve kalkınmak isteyen

medeniyet inancı önemli bir faktördür. Mekân temsilinde İngiltere Londra'nın Pala adası için örnek teşkil etmesi toplumun benzer düşünme minvalinde hayatlarını sürdürmeleri şeklinde ifade edilebilir. Dilin arkaik dönemlerden itibaren varlığını sürdüren tarihçesi göz önüne alındığında romanda uygulama alanı bulan muhtelif diller, soyluların ve halkın ortak bir bilinç ürünü olarak romana yansması şeklindedir.

“Raca'yla tam bir görüş birliği içindeydi. Ancak yabancı yıkıcı güçleri dışlamakla birlikte ada haklının dış dünyaya açılması gerekiyordu – doğrudan olmasa bile düşünüş bakımından. Oysa dilleri ve kullandıkları Brahman abecesinin ilkel biçimi penceresiz bir hücreye hapsedmişti onları. İngilizce öğrenip Latince okumadıkça onlar için bir kurtuluş, dış dünyaya açılış söz konusu olamazdı. Raca'nın yabancı dil becerisi zaten saraylılara örnek olmuştu.” (Huxley, 2012: 162).

Romanda dil ve iletişim toplumun kurumsal alanlara taşıdıkları dilsel becerilerin ve yetilerin uygarlık seviyelerini yükseltme amacı ile oluşturulmuştur. Basit bir ilginin zaman geçtikçe politika ve siyaset ile bağlar kurmaya başlaması Pala'nın başka ülkelerle olan mukayesesini de gerekli kılmıştır. Öyle ki romanda açılan okullarda farklı dillerden öğretmenler çağırılması uluslararası bir kültürlenme bilincinin adımlarıdır. İdeal eğitim sistemini yerleştirme gayesinde olan Pala entelektüelleri özellikle çocuk eğitiminde örnek olmak ve başka ülkeler tarafından örnek alınmasını sağlayan bir düzeni yerleştirmek istemişlerdir.

Dilin tekdüze bir toplum yaratmasını reddeden Palalı entelektüeller için dil, tek bir ağzın söyleminden farklı olarak çok dilliliği telkin eden mekanizmalardır. Basılan kitapların klasik nitelikli içeriklere sahip olması Pala'daki soylu yetişkinler ve çocukların kültür seviyesini birbirinden az veya çok olmayan şekilde hepsinin yüksek derecede entelektüel birikime sahip olmaları ile ilişkilidir.

“Soylu hanımlar ve beyler özel söyleşilerine bölük pörçük Londra ağzı sözcükler katıştırıyorlardı; dahası, bazıları Seylan'dan İngilizce öğretmenleri bile çağırılmışlardı. Geçici bir özentî olarak başlayan bu ilgi resmi politikaya dönüştürüldü. İngilizce eğitim veren okullar açıldı ve Kalküta'dan en üstün baskı teknikleriyle Bengalli basımcılar getirildi. Sinbad ve Maruf'un serüvenlerini okumak isteyenlerle Öte Kıyı'nın Bilgelikleri'yle ilgilenenlerin bundan böyle İngilizce öğrenmek için geçerli bir nedenleri vardı. Bizleri sonunda çift dilli bir topluma dönüştüren eğitim süreci böylece başladı. Yemek pişirirken, fıkra anlatırken, aşk sözcükleri fısldayıp sevişirken Pala dilini kullanırız. (Laf aramızda Güneydoğu Asya'nın en zengin, erotik ve duygusal söz dağarcığı bizdedir.)” (Huxley, 2012: 163).

Ada' da dil ve iletişim, kolektif bir etkileşim alanı kurmayı sağlayan ilişkiler örüntüsüdür. Bu hususta Pala adası özgürlük davasının kitlelere ulaştırılmasında merkez muhittir. Düşünce pergelinin bir ucu romanda diğer ucu etkileşim sağladığı pek çok ülkeye

çevrilmiştir. Pala'nın özgür bir ulus anlayışını gütmesi ve toplumdaki bağımsızlık fikirlerinin günden güne cereyan etmesinde Pala dilinin basılı hâle gelmesi önemli bir hareketliliklerdir.

Romanda söz söyleme birinin veya birilerinin tekelinde değildir. Düşünce özgürlüğü mekânın ötesinde bir varoluş mücadelesidir. Pala halkının dışarıya açılmak konusunda gösterdiği çaba Will'in dilinden okuyucunun dikkatine sunulmuştur. Yazarın Will ile kendi söylemlerini romanı vasıtası ile dillendirmesi topluluk önünde duran bir hatibin söylevini çağırıştırır.

“Pala’da kaç gazete çıkıyor? diye sordu Will ve yalnızca tek bir gazete olduğunu duyunca çok şaşırıldı. Peki, kimin tekelinde? Yönetimin? İktidar partisinin? Yerli Joe Aldehyde’in? Kimsenin tekelinde değil, diye açıkladı Doktor Robert.” (Huxley, 2012: 184).

Pala’da basım ve yayımın iktidar elinde olmayışı despotik bir anlayıştan uzak olmanın gereğidir. Hiçbir siyasî söylemin ve baskının tekelinde olmayan basım ve yayım faaliyetleri yazarın ideallerinde tuttuğu bir diğer husustur. Düşünce özgürlüğünün sürekli zikredildiği romanda yazar, birbirinden farklı olan her düşünceye saygı duyulması gerektiğinin altını çizmektedir. Yazar, toplumda hatiplerin insanları kısıtlayıcı faaliyetlerde bulunmaması gerektiğini de romanının satır aralarında okuyuculara sezdirmektedir.

2.3. Pala’da Dinî Yaşam ve İnanışlar

Ada’da din, dogmalar ve mutlak metinler vasıtası ile görülmemektedir. Dinî yaşam septik fikirlerin bilinçli telkinleri ile gerçekleşir. Halk *Ada*’da sübjektif tanrı algısı ile oluşmuştur. Toplumda dinî hayatın gereklerini dayatmalarla anlatma ve uygulatma durumu yoktur. İnsanlar ortak bir dinin boyunduruğu altına girmek istemedikleri için romanda tanrının tecellilerini hissetme arzusu kalbî telakkilerden mülhemdir.

“Çocuk, beklenmedik bir ilgiyle, “Tanrı mı? Hangi tanrı” diye sordu.” O kadar çok tanrı var ki.”

“Hangi lanet olası tanrıyı seviyorsan,” dedi iyice sabırsızlanan Will.

“Aslında hiçbirinden pek hoşlanmıyorum. Sevecen Tanrı dışında.” (Huxley,2012:18).

Din, romanda iman ve inanç ayrımını idrak eden, etmesi gereken topluma telkin edilen öğretilerden soyutlanmıştır. Örgütsel bir din yapılanmasını ironik bir bakış açısı ile okuyucuya nakleden yazar için dine hizmet eden topluluklar kolektif bilincin önüne set çeken argümanlar bütünüdür. İman ve inanç ayrımına varması gereken toplumun davranış biçimlerine sirayet eden erdemli olma gayesi inancın değil imanın gereğidir. Bu hususta kiliseler ve ruhban sınıfının öğretilerine hizmet eden vasıtalar birlik içinde

özgürce yaşamının kolektif bilincini sınırlı kılan mekân temsilleri sayılabilir.

“Olan şu: Tarihin anlamsız karmaşası – görevle çatışan sadizm ya da (çok daha kötüsü) görev olarak sadizm; dinsel inanç karşısında örgütlü paranoya; kendi kiliselerine bağlı haçlıların ve engizisyoncuların kurbanlarına özveriyle bakan iyiliksever rahibeler. Oysa inan hiçbir zaman bu denli önemsenemez. Çünkü iman herkesin öz varlık bilincine varabileceğine ve saplantılı, bağımlı ikinci beninden kurtularak Erdemli kişi olabileceğine duyulan, yaşam deneyleriyle desteklenip doğrulanmış güvendir. Tanrım bize iman bağıyla ve bizi inançtan sakın!” (Huxley, 2012: 50).

Romanda din algısının Budizm ve Hinduizm’e yakın olduğu görülmektedir. Kolektif yaşam bilincinin insanın özgürlük alanına hükmetmeyen hayatlar vaat etmesi Pala halkını da bu minvalde kuramsal öğretiler ve ilkelerden uzak tutmuştur. Dinin kuramların tasarrufuna bırakılabileceği anlayışını reddeden Pala’da mutlakî bir din yönetimine ve şiddetle kurulan din eğitime karşı duruş bu adayı mekânın temsili özelinde huzur arayışını aramaya sevk etmekle birlikte tasarlanan ütopyalar olarak da ön plana çıkarmaktadır.

“Bir toplumun tanrıbilim kuramları o toplumdaki çocukların popolarının durumunu yansıtır. Musevileri ele alalım; çocuk dövmenin ateşli yanlılarıdır onlar. İnanın Altın Çağ’ında Hristiyanlar da öyleydiler. Yehova, insanların doğuştan günahkâr oldukları inancı, Katolik ve Protestan öğretilerinin kendisine karşı sonsuz suçlar işlenen Baba Tanrı imgesi hep bundan kaynaklanmıştır. Oysa Budistler ve Hindular hiçbir zaman şiddete başvurmamışlardır.” (Huxley, 2012: 145).

Romanda kurumsallaşmış bir din yapılanması olmaması insanların dini bir araç olarak görmemesini sağlarken aydınlanma çağının bir gereği olarak da ruhban sınıfının hükümranlığına karşı duruş sergileyen halka toplumun entelektüel kesimi tarafından da neşter vurulmuştur. Dini duvarlar arasına itici tavrın mutlak hegemonyasına baş eğmeyen halkın kolektif duruşu papalık, aforoz, ruhbanlık gibi otoriteleşmiş ereklelere bir başkaldırı olarak görülebilir. Septizm ile beraber peyderpey iz süren yeni anlayışlar ışığında Pala, diğer bir ifade ile özgürlük anıtını temsil eden özelliği hâizdir.

“Kurumsallaşmış bir kilisemiz yoktur; dinimiz, doğrulanamayan dogmalar ile bu dogmalara körü körüne inanmanın esinlediği duygular yerine doğrudan yaşam deneyimine ağırlık verir. Böylece bir yanda Papalık belasından, öbür yanda köktenci din akımlarından korunuruz. Aşkın yaşam deneyiminin yanı sıra sistemli biçimde kuşkuculuğu geliştiririz.” (Huxley, 2012: 183).

Romanda kurumsallaşmaya karşı duran yazar, din ile kurumsallaşmayı birbirinden ayırır. Dinî sınıfların boyunduruğu altına girmek istemeyen yazar, roman kişilerini de bu düşünceye matuf kılar. Papalık, aforoz, ruhban sınıfı gibi dine ait olan kavramlardan

korunmayı amaç edinen yazar sistemli bir kuşkuculuk adı altında düşünce dünyasını şekillendirir. Öyle ki duygu ve düşünce dünyasında esinlendiği ruhsal değişikliklerden çok yaşamın içerisindeki realiteden beslenir.

2.4. Pala'da Yönetim

Pala'da yönetim anlayışına eleştiri söz konusudur. Mutlak monarşi ile meşruti krallık arasındaki derin çizgi yöneten ve yönetilen sınıfı da ayırmıştır. Romanda meşruti krallığın hüküm sürmesi idealize edilmiş bir yönetim değil ironik bir bakış açısının göstergesi olarak kral idaresinin hükmünün ve mutlakliyetin kabullenilmemesidir. Devleti tek bir kişinin hâkimiyetine indirgeme düşüncesi Pala'nın ütopya tasarısına uygun olmadığı için yönetim hiyerarşisine bağlı bir sistem yoktur.

“Nasıl davranacaksın? Kesin kafalarını? Devlet benim?” diye dalga geçerek sordu.

Soylu ağırbaşlılık sertleşerek paylamaya dönüştü. “Aptallık etme!”

İçin için çok eğlenen Will özür diledi. “Yalnızca ne ölçüde mutlak bir yönetim düşündüğünü öğrenmek istemişim.” (Huxley, 2012: 54).

Pala'da yönetim sınıflar arası ayrıcalıklarla yürütülmez. KEEK adı verilen toplu hareket üyeliği adı verilen kulüp dayanışması hâkimdir. Karşılıklı Evlat Edinme Kulübü adı verilen bu kulüplerin romanda saygın bir yer edinmesinde kolektif özgürleşme ve refah düzeyinin artırılmak istenmesi vardır. Kişiler arası saygınlık düşüncesinin fertleri ayırt etmeksizin herkese eşit derecede gösterilmesi Pala halkını ortak bir amaç için birleştirir. Öyle ki kişisel ihtiyaçların karşılanmasında aile temsili üstlenen bu kulüplerin toplumbilimci rolü ile insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyici faaliyetleri ekonomi çıkmazlarındaki komünlerinden farklılık arz eden bir anlayışın yapılanmalarıdır.

“KEEK ile komün arasında dağlar kadar fark var. KEEK, devlet eliyle değil, kendi üyelerince yönetilir. Üstelik biz askeri düzenden yana değiliz. Amacımız iyi parti üyeleri değil, iyi insan yetiştirmek.” (Huxley, 2012: 114).

Yönetim ülküsü diğer ülkelerden farklılık arz eden *Ada*'da reformist bir bakış açısının yönetim kuvvetlerini alt eden istikrarı Pala halkının ortak amacıdır. Pala adası bu hususta özgürlüğe adanma timsalidir. Pala'nın tarihçesine atıfta bulunan yazar, geçmiş dönemlerden itibaren aydınlanmacı fikirlerin savunuculuğunu yapmaktan çekinmez. İdealize ettiği yöneticileri toplum için ortak bir gayeye hizmetle taltif eder. Dolayısıyla Pala adası ilk özgürlükçü fikirlerin kaynağını aldığı menbaın adıdır. Oysa insanlık, akılcılık ve özgürlük, senin adaşın Reformcu Murugan döneminden bu yana Pala'nın uğrunda çabaladığı başlıca ülkülerdir. (Huxley, 2012: 184).

Pala adasında yönetimin özgürlük anlayışını destekleyici düzenden oluşması yazar tarafından da geliştirilen nikbin bir görüştür. Kişisel mutlulukların toplum refahını kurmasındaki temel argümanın özgürlükçü fikirlerden neşet eden yönetim anlayışı

olması romanda izi sürülen bir konudur.

“Çok mu iyi? diye atıldı Rani. Nasıl olur?”

Çok iyi yönetiyorlar, diye açıkladı, çünkü seçtikleri yol bu güzel adada yaşayan tüm erkek, kadın ve çocuklara olabildiğince kusursuz bir özgürlük ve mutluluk ortamı sağlamaya yeterli.” (Huxley, 2012: 72).

Romanda kurumlaşmış toplumsal düzeneklerin yazar tarafından eleştirilmesinde kolektif bir bilincin yansıması vardır. Öyle ki toplumu diktalar vasıtası ile dar kalıplara sokmaya çalışan öğretiler gibi kurumlar da birlikte huzur içinde yaşama idealine handikap teşkil eder. Bu sebeple mekân temsili açısından kurumlar kolektif bilince darbe vuran faaliyetlerin somut birlikleridir. “Ancak kurumlaşmış din ve siyasal dikta açısından ne yazık ki insanlar köpeklere oranla daha güvenilmez deney hayvanlarıdır” (Huxley, 2012: 147).

2.5. Pala’da Ekonomik Faaliyetler

Romanda Pala adasının ekonomik geçim kaynaklarının başında petrol gelir. Toplumu kalkındırmanın başlıca gayesinden olan özgürce yaşamaya imkan veren yüklü primler adanın ütöpik bir refah seviyesinin de var olabileceği ihtimalini göstermektedir. Dar boğazların ve kapitalist toplumların çarkında ezilmeye yüz tutmuş toplumların zenginlik içinde ekonomik sıkıntı çekmeden yaşama arzusu romanda kolektif mutluluğun da habercisi olarak görülmektedir. Tinsel Seferberlik adı verilen örgütlenmenin Pala lehine bir hizmet yapılanması olması ortak bir mekâna duyulan bağlılık ile aynı huzur arayışından kaynaklanmaktadır.

“Sonra laf döndü dolaştı, petrole geldi. Pala petrol dolu. Güneydoğu Asya Petrolleri yıllardır bu işin peşinde. Ama sonuç alamıyoruz. Kimseye ruhsat vermiyorlar. Bu onların değişmez politikası. Oysa Rani farklı düşünüyor. Bunca petrolden insanlık adına yaralanabileceğine inanıyor.” (Huxley, 2012: 32).

Mekân temsili bakımından Pala, çağdaşlaşmanın merkezidir. Ada’da yaşayanların petrol gelirleri ile çağdaşlaşma yolunda pek çok hizmeti yerine getirmek istemeleri söz konusudur. Dünyadan kendisini soyutlamadaki asıl amacın cahillikle eş değer olmasında Pala’yı ideallere matuf bir ütopyaya çevirme arzusu mevcuttur.

“Birinci görevimiz bu ülkeyi çağdaşlaştırmak. Rendang’ın petrol gelirleriyle neler başardığı ortada. Pala’nın da petrol gelirleri var, değil mi? diye sordu Will. Yaşadıkları, aptal ve kendini beğenmiş kişilerden bilgi sızdırmanın en geçerli yolunun dünyadan habersiz görünmek olduğunu öğretmişti ona.” (Huxley, 2012: 55).

Romanda ekonomik yaşam düsturu birden fazla ekonomik faaliyetin insanlık adına yaşam şartlarını faydalı hâle getirmek olarak ifade edilebilir. Sanayileşme ile birlikte

Pala'nın doğal kaynaklar bakımından zengin olması ekonomiyi canlandırıcı vazifeler üstlenmesi toplumsal döngünün arz-talep ilişkisi içerisinde olmasına da hizmet edici roller üstlenmektedir. İdeolojik aykırılıklar ile ekonomik bağımsızlık arasındaki korelasyonun ikircikli yapısı yazar tarafından roman kişilerinin diliyle ifade edilir.

“Hayır, hayır! Ülkem adına sanayileşme. Pala’yı güçlendirmek için sanayileşme. Saygınlığımızı artırmak için. Rendang’a bir bakın. Beş yıla kalmaz, gereksindikleri tüm tüfek, top ve cephaneyi üretirler. Tank üretmeleri daha uzun bir süre alır.” (Huxley, 2012: 57).

Pala'nın doğal kaynaklar bakımından zengin olması ile birlikte madencilik alanında da adından söz ettirdiği görülmektedir. Toplum yaşayışını sürdürürken madenleri işleyerek veya ihraç ederek ortak kullanım alanları inşa eder. Ada toplumunun arz-talep sirkülasyonunu devam ettiren ekonomik gücün sağlanmaya çalışılması da her ülkenin ortak gayesinden bir tanesidir.

“Pala ufak çapta bir altın üreticisidir. Kâğıt para basımımızı karşılayacak kadar altın çıkarırız. Bu altın ayrıca dışalımımızı da destekler. Elektrik gereçleri, jeneratör gibi pahalı kalemleri peşin parayla alabiliyoruz.” (Huxley, 2012: 181).

İthalat ve ihracat dengesinin sağlanmasında Pala'nın muhtelif ülkeler karşısında gücünden söz ettirmesinde demokrasi ve siyaset mekanizmalarının de etkileri yadsınmamaktadır. Yazarın bu dengeyi simgeleştirerek semboller yolu ile izah etmesi okuyucuların dikkatlerine sunulması bakımından önem arz etmektedir.

“Asya ülkeleri içinde en iyi beslenen biziz. Yine de üretimimizin bir bölümünü ihracata ayırabiliyoruz. Lenin, elektrik artı sosyalizm komünizme eşittir, derdi. Bizim denklemimiz oldukça farklı. Elektrik eksi ağır sanayi artı doğum kontrolü eşittir demokrasi ve refah.” (Huxley, 2012: 180).

Yazarın ekonomik süreçleri semboller yolu ile anlatması romanına sembolik anlamlar yüklemektedir. Sosyalist edebiyat bağlamında düşünülmesi gereken romanda içerik olarak bir eleştiri söz konusudur. Siyaset ile ekonomi arasındaki çizginin romanda derinleşmiş olması yazarın dikkatindedir. Yaşadığı toplumun içinde bulunduğu durumu romanı ile benzer bir anlayışla okuyucuya sezdirmesi ekonomik buhranın yerleştirdiği fikir hareketleri ile ilişkilidir.

2.6. Pala'da Kültür Sanat Faaliyetleri

Pala'da kültür ve sanat faaliyetleri eğitimin bir parçasıdır. Eğitim çocukların sadece bedensel değil, tinsel olgunluğa ulaşmalarında önemli bir görev üstlenir. Sanat şubelerinin farklı duyulara hitap etmesinde zengin malzeme teşkil etmesi yeni eserlerin meydana gelmesinde esin kaynağı olmuştur. Yaratıcılık, *Ada*'da sanat için oldukça önemli bir umde olarak görülmekte mekân temsili bakımından sanat mirasçılığı menbaı

olarak telakki edilmektedir.

“Pala’da resim ve yontu gelişmişti, mimari görkemli, yazın geleneği, ne ulusal ozanlar, ne oyun yazarları ne de öykü ustaları vardı. Yalnızca Budist ve Hindu söylencelerini anlatan halk ozanları; vaaz meraklısı, doğaüstü ayrıntılar üzerinde didişen bir sürü tinsel keşiş. Kendimize sağlam bir temel, tinsel bir denek taşı, zengin bir biçem ve teknik dağarcığı tükenmez bir esin kaynağı bulduk. Sözüün kısası, o güne dek yaratıcı olamadığımız bir alanda yaratıcılık olanağına kavuştuk.” (Huxley, 2012: 163).

Ada’da sanat disiplinlerinden müziğe oldukça önem verilmiştir. Müzik ile din arasındaki tamamlayıcı unsurlar bağlamında müziğin medite işi olması Uzak Doğu felsefesinden ileri gelmektedir. Müzik toplumu duyular aracılığı ile uyarırken hedonizmin uğraklarına da tinsel çağrılarda bulunur. Will ile Doktor Robert arasında geçen diyalogdan anlaşıldığı üzere Pala, hedonizmin ruha nüfuzunda açık bir geçittir.

“Müzik sever misin?” diye sordu Doktor Robert.

“Oldukça.”

“Söyle bakalım, Mozart’ın Sol Minör Beşli’si hangi gerçeği iletir? Allah mı?

Yoksa Kutsal Üçleme’nin ikinci kişisi mi? Ya da Atman Brahman mı?

Will güldü: “Umarım hiçbirini.”

“Ama bu Mozart’ın yapıtından duyduğumuz hazzı azaltmaz, değil mi?” İşte, bağımsızlaşma ilacıyla ya da duayla, ruh yüceltici çalışmalarla elde edilen deneyimler için de aynı şey söz konusu. (Huxley, 2012: 173).

Resim sanatı da Pala adası için önemli bir sanat şubesidir. Resimde herkesin benimsediği bir Realizm algısı vardır. Resimde öznel dışavurumculuğun sanat malzemesini gerçeklikten uzaklaştırması eleştirilen bir durumdur. Resimle varoluşçu felsefenin kişilerin öz varlığını bulma konusunda yansıtıcı özelliği ile din olgusu arasındaki ilişki toplumun resme bakışındaki Rölativizm’in de bir gerçeğidir.

“Bildiğim kadarıyla ne ben ne de başkaları, sizin soyutlamalarınızda bu resmin ortaya koyduğu gerçekleri bulamayız. Demek ki Batı’da pek moda olan soyut, öznel dışavurumculuk özünde dine aykırıdır ve şunu da eklemeliyim ki bu akımın en iyi örnekleri bile çok sıkıcı, son derece değersizdir.” (Huxley, 2012: 228).

Romanda özellikle resim sanatının etkinliği söz konusudur. Resim sanatındaki serbest ve izlenimci anlayış toplumun dışa vurduğu sosyal durumu ile ilgilidir. Toplumun içinde yaşamış olduğu bunalımlar, dinî yozlaşmalar, savruluşlar ve isyanlar sanat şubelerini etkilediği gibi resim sanatı özelinde de sanatta göreceli bir alan açmıştır. Yazarın romanda önelediği Rölativizm akımı da bu durumların etkilerinden izler sunmaktadır.

2.7. Pala'da Akımlar ve Fikir Hareketleri

Romanda yenileşme hareketleri toplumu oluşturan ailelerin kolektif çabaları ile oluşmuştur. Toplumu yeniden yapılandıran fikirlerin geçmişten gelen kültür birikimi ile güncellenmesi Pala'nın modernleşme felsefesine hizmet etmektedir.

"Benim amacım yüz yıl önce Doktor Robert'ın Pala'ya yerleşen büyükdedesiyle, benim büyük-büyük-büyükdedemin birlikte başlattıkları yenileşme hareketini daha ileri götürmek." (Huxley, 2012: 58).

Ada'da bir dünya hareketi başlatma gayesi Tinsel Seferberlik olarak romanda zikredilmiştir. Pala'nın kalkınmasında önemli bir fikir hareketi olan Tinsel Seferberlik, dünya gücüne ulaşmada önemli bir fikir projesi olarak görülmektedir. Toplum fertlerinin bir araya gelerek ortak bir amaca hizmet etme düşüncesinden hareketle romanda kolektif bilincin bedenle beraber ruhsal çoşumculuğa ve aşkınlığa ulaşması da bu minvalde düşünülmektedir.

"Dünya çapında Tinsel Seferberlik. Sana gülecekler, aptal, kaçık, bağnaz diyecekler. Ama it ürür, kervan yürür. Tinsel Seferberlik, gülünesi başlangıçlardan Büyük bir Güce ulaşacak. Erdem adına bir Güç, zamanla Dünyayı kurtaracak bir Güç." (Huxley, 2012: 66).

Romanda düşünce akımları dogmalardan kurtarılmış, tanrı imgesini değiştiren bir formda romanda tebâruz etmiştir. Pala'nın güç kazanmasında fikir hareketlerinin önemine değinen yazar, Hristiyan dininin kökleşmesine hizmet eden fikirlerin eritilerek çözümlenmesini eleştiren bir tutum sergiler. Romanda bu durum şu sözcüklerle ifade edilmektedir:

"Tanrı imgesi yerini Yeni Düşünce'ye, Birliğe bıraktı – ki bunlar Tanrı'yı Tümüyle (evrenle) Özdeş olarak tanımlayan Doğu etkisinde mezheplerdir. Wiliam James zamanında temelleri atılan bu akım o gün bu gündür giderek güçlenmekte." (Huxley, 2012: 146).

Romanda Egzistansiyalizm'in yansımalarına yer verilmiştir. Varoluşçu felsefenin insanın özünü bulmaya hizmet etmesi inancı romanın satır aralarında sezdirilmiştir. Kolektif bilincin başlıca umdesi olan özgürlük fikrinin romanın pasajlarında görülmesi nikbin bir görüşün ürünüdür. İnsanın özünü bulması ile mutluluğa ulaşması romanda sezdirilen fikir hareketleri ve felsefî akımlar roman kişilerinin bilincini gözler önüne seren numunelerdir.

2.8. Pala'da Toplum Değerleri ve Davranış Biçimleri

Romanda toplumsal değerler son derece önemlidir. Özellikle savaş karşısında barışı savunan Pala toplumunda adanın huzur ve güvenlik arayışını arama çabaları yeni bir düzeni de kurmayı zorunlu hâle getirmiştir. Pala'nın barışı ikame etmede özellikle de

toplumun entelektüel kişilerine atfedilen görevin yerine getirilmesi söz konusudur.

“Demek Pala ordusunu güçlendireceksiniz?” dedi Will yüksek sesle.

“Güçlendirmek ne demek, oluşturacağım. Pala'nın ordusu yok.”

Yok işte. Hepsi barış yanlısı. (Huxley, 2012: 58).

Romanda idealize edilmiş davranış biçimleri yer almaktadır. Bu davranış biçimleri toplumsal ilişkileri oluşturan ve idealize edilmiş davranışlar bütünüdür. Romanda yer alan bu ilişkiler bağlamında toplumsal ders niteliğinde telkin edilen fikirler de yer almaktadır. “Görüşme nedeni mi? Will gülümsedi. Hastaları yoklamak çok iyiliksever bir davranıştır- herkesçe onaylanır.” (Huxley, 2012: 51).

Erdemli kişi olma romanda birçok kez zikredilen bir toplumsal değer olarak ifade edilmektedir. Erdemli kişinin nasıl olması gerektiği romanda okuyucunun hükmüne bırakılarak Batı felsefesinin erdemli olma konusunda destekleyici öğretileri okuyucuya sezdirilmektedir. “Oysa Erdemli Kişi öz benliğini yaşam deneyinin tüm düzeyleriyle olan bağıntısı içinde değerlendiren kişidir.” (Huxley, 2012: 49).

Pala'yı erdem adası olarak gören yazar, burayı diğer adalardan ayıran özelliğini ifade etmektedir. Bu mekânı erdemlilik kavramı ile temsil eden yazar, roman boyunca bu davranış biçimine ulaşma ülküsünü savunur. “Pala dışında tek tük erdem adaları bulunabilir.” (Huxley, 2012: 289).

2.9. Pala'da Ritüeller

Pala adasında toplumun günlük yaşam durumlarını gösteren hareket ve davranış biçimleri ritüeller olarak adlandırılmaktadır. Pala toplumunun özellikle de hazza ulaşmadaki isteğinden hareketle cinselliğin roman boyunca ifade edildiği görülmektedir. Uzak Doğu felsefesindeki yoga ve meditasyon ritüellerinin bir çeşidi hâline gelen sevişme yogası Pala halkının narkotiğe düşkünlüğünden ileri gelmektedir. Uyuşturucu bağımlılığı ile hedonizme ulaşan toplumun mutluluğa ulaşma konusundaki ortak fikir yazar tarafından sezdirilmektedir.

“Burada anlamı farklı, diye diretti Murugan.

“Sevişme yogası yüzünden mi?” diye sordu Will, genç hemşirenin hazla kendinden geçmiş yüzünü anımsayarak. Oğlan başını eğdi.” Bunun kendilerine benzersiz bir mutluluk sağladığına öylesine inanmışlar ki gözleri başka hiçbir şey görmüyor.” (Huxley, 2012: 169).

Romanda zen, yoga, meditasyon işlemleri Budizm inancının bu adada hüküm sürmesinden ileri gelmektedir. Toplumun kolektif bilinci gereği huzur arayışında Budizm inancının rolü oldukça büyük yer tutmaktadır. Geçmişten getirdikleri inanışlar gereği dogmaların dine bakışı sınırlandırdığı inancı ile herkesin özgürce ibadet anlayışını ikame

etmesi söz konusudur. Zen, meditasyon ve yoga işlemleri simgesel olarak Pala halkının da dünyaya bakışının ortak beden söylemleri ve bilinci keskinleştiren faaliyetler olarak sezdirilmektedir.

“Öyle ki gerekli işlemleri yerine getiren herhangi biri ‘Tat tvam asî’ ilkesinin doğruluğunu, geçerliliğini ölçebilir. Bu işlemler yoga, Zen, meditasyon veya belirli koşullarda, maithuna adlarını alırlar.” (Huxley, 2012: 94).

2.10. Pala’da İdealler

Romanda savaşa karşı bir direnme söz konusudur. Romanda savaş koşullarını hazırlayan teçhizat ve donanma yoktur. Ülkelerin savaşmak için büyük kitleler oluşturması, askerî birlikleri harekete geçirmesi Pala’nın kabul etmediği durumlardır. Romandaki ideallerden biri de savaşmayan, huzur içinde kolektif bir yaşam arzusudur. Elleri bayraklı, silahlanmaya nâzır, başbuğların hüküm sürdüğü pek çok ülkenin karşısında bu idealleri kabul etmeyen Pala halkı savaş hiyerarşisini de eleştirdiği konular içerisine dâhil eder.

“Ya Pala?” diye irdeledi Will. Bundan on yıl sonra sizin de bir Yüce Başbuğunuz olacak mı?”

“Olmaması için elimizden geleni yapıyoruz,” dedi Doktor Robert. Öteden beri Yüce Başbuğların işini zorlaştıracak önlemler alırlar.” (Huxley, 2012: 182).

Pala için mutluluk ideali son derece önem arz eder. Ülkelerin kalkınma amacı ile oluşturmuş oldukları mekanizmalara dem vuran yazar için mutluluğa ulaşma duygusu ekonomik ve siyasal mekanizmalardan daha çok ideal hâline gelmiştir. İnsanların ortak çalışma alanlarında mutluluğun ikame edilmesinde her şeyden önce önem verilmektedir. “Sizin toplumlarınızda öncelik en kısa sürede en yüksek verime ulaşmaktır. Bizdeyse insanlar ve onların mutluluğu önde gelir.” (Huxley, 2012: 185).

Ada’daki ideallerin başında eğitim gelmektedir. Eğitimin küçük yaşlardan itibaren çocuklara özgür biçimde verilmesi gerektiği söz konusudur. Kişilerin birbirinden farklılık arz etmesini gözeten Pala eğitimi, çocukların birbirinden ayrık değil birbiri ile bütünleşmiş; ne kadar birbirinden farklı yaratılışlara sahip olsalar da bu bir ayrıcalık veya üstünlük timsâli olarak görülmemiş aksine özvarlığı destekleyen bir sistemsel düzen olarak görülmüştür.

“Bizim asıl görevimiz temel eğitim ve yapı, boy, huy, yetenek ve kusur farklılıkları gösteren bireylerle uğraşır. Bireyin algılarötesi, deneyüstü boyutta bölünmezliği yüksek öğretimin kapsamına girer. Bu tür yüksek öğretim ergenlik çağında başlar ve orta eğitimle bir arada verilir.” (Huxley, 2012: 250).

Ada’nın yaşam felsefesinden hareketle denebilir ki; tanrı kavramı ile değerler arasındaki ilişkinin din ile sınırlandırılmaması gerektiği inancı hâkimdir. Tapınma ihtiyacı ile özvarlığının içkinliğine ulaşma arasındaki tefekkür damarının kesilmemesi yazarın

roman kişilerinin dilinden sezdirilmesi bağlamında düşünülebilir.

“Neden olmasın? Değerlerinden vazgeçmeleri gerekmez ki. Hristiyan olmayanlar insanlığı düşünmeyi, Hristiyanlarsa Tanrı'ya tapınmayı dilediklerinde sürdürebilirler. Yapacakları tek değişiklik içkin bir Tanrı kavramıyla kendini aşabilme gizilgücüne sahip bir insan kavramı geliştirmek.” (Huxley, 2012: 273).

SONUÇ

Huxley'in *Ada'sı* ütopyik roman türünün en güzel örneklerinden bir tanesidir. Roman, Huxley'in ütopya-distopya kavramlarının yansımalarını romanı vasıtası ile okuyucuya sunması ile toplum eleştirisine yönelik söylemleri edebiyat hayatına yansımaları ile karşılık bulmuştur. Roman, Will Farnaby'nin işi dolayısıyla dolaştığı yerlerde pek çok meslekte faaliyet göstermesinin tanıtımı ile başlar.

Romanda Rendang'a ülkenin askerîleşmiş havasına sinen ölüm kokusunu araştırmaya gelen Will Farnaby adlı gazetecinin teknesinin Pala adlı yasak adaya kaza sonucu varması ile Farnaby'nin buradaki toplumsal düzeni, yaşayış tarzını görmesi ve neticesinde kişiliğinin değişimi anlatılmaktadır. Romanın ana eksenini şekillendiren kolektif bilincin yansımaları okuyucunun takdirine sunulmuştur. Romanın ana izleğini oluşturan kolektif bilinç, toplumsal belleğin ideal toplum düzenini bulmadaki duyarlılığın bir ürünüdür.

Ütopya edebiyatının ana meselelerinden birisi olan varoluş mücadelesinde yaşanan toplumun eleştirisi yapılmış olup daha yaşanılabilir bir dünyanın varlığı Pala adasına isnat edilmiştir. Dünya edebiyatında kaleme alınmış olan ütopyik romanlardan mülhem bir anlayışla *Ada'yı* kaleme alan Aldous Huxley, romanında ortak mekân olan Pala'yı merkeze alarak kolektif bilinci yansıtan yaşam biçimlerinin Pala adasındaki temsillerini gözler önüne serer.

Kolektif bilincin okuyucuya yansıtıldığı pasajlarda Pala'nın mekân olarak her bölüme karşılık gelen temsilleri kolektif bilinç bağlamında romana veriler sunar. Kolektif yaşamı temsil eden yaşam şartlarının içerisine dâhil edilebilen; ekonomik faaliyetler, dinî inanışlar, Doğu mistisizminin ritüellerini ortak bir anlayışla gerçekleştirme hassasiyeti, yönetim biçimlerine bakış açılarının varlığı kolektif bilinç algısının nüvelerini oluşturduğu gibi; dil ve iletişimin kişiler arasında hem günlük ihtiyaçların karşılanmasında temel vasıta olması hem de yetişkin ve çocuk eğitiminde gözetilen önem ve değeri hâiz olması romanı bu anlayışlarla bakmayı gerekli kılmaktadır. Romanın on beş bölümünde de satır aralarında sezdirilen kolektif bilincin ve bu bilinci yansıtan mekân temsillerinin izleri; din, dil ve iletişim, ekonomik faaliyetler, idealler ve fikir hareketlerinden mülhem bir anlayışla okuyucuya sezdirilirken özgürlük ve aydınlanma hareketlerinin romandaki önemine dikkat çekilmektedir. Öyle ki varoluş mücadelesinde toplum damarına vurulan neşterin toplumu uyandıran aydınlar tarafından görev hâline

gelmesi romanlar vasıtası ile mümkün olmaktadır.

Romanın idealize edildiği tek mekân olan Pala'nın pek çok gelişmiş Avrupa medeniyetlerinin dışında tutulması romandaki üst kurmacanın edebî tasavvurunu yansıttığı gibi pek çok ülkenin de içinde bulunduğu yaşam şartlarına bir baş kaldırışı; pasif isyanı temsil eden mekân olarak değerlendirilebilir. Romanda pek çok meseleyi merceğine alan yazar edebiyat eleştirisi, sosyolojisi, psikolojisi, dinler tarihi ve sanat tarihi gibi disiplinler arası bilim şubelerinden istifade etmektedir. Toplumsal yaşamı oluşturan düzenler bütünüdür

Pala'da idealize edilen ve eleştirilen düşünceler sunması romanı tezli bir romandan izler taşıdığı düşüncesine yakın kılmaktadır. Bu sâyede denilebilir ki; Pala adasının merkez mekân olmasından hareketle her bölümde kolektif bilincin yansımaları mekândaki temsillerden izler taşır. Pala toplumunu oluşturan düzenin romana sağladığı izleklerden hareketle özgürlük bilincinin din, dil, ekonomi, fikir akımları ve sanat faaliyetleri gibi alanlara huzur ve mutluluk neşteri vurması romanı ütopya edebiyatına matuf kılar.

KAYNAKÇA

- ASSMANN, Jan (2001), **Kültürel Bellek**, (çev. A. Tekin), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- BUDAK, Selçuk (2000), **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., Ankara.
- CİORAN, Emil Michel (1999), **Tarih ve Ütopya**, Metis Yay., İstanbul.
- SAKALLI, Fatih (2014), "Türk ve Dünya Romanında İki Ütopik Mekânı Mukayese Denemesi: 'Simeranya' ve 'Pala'", **21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum**, 1(1), 73-84.
- ERMAN, Tahire, Özaloğlu (2017), **Bir Varmış Bir Yokmuş- Toplumsal Bellek Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar**, Koç Üniversitesi Yay., İstanbul
- HUXLEY, Aldous (2012), **Ada** (çev. S. Akar), İthaki Yay., İstanbul.
- OLİCK, Jeffrey (2014), "Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür", (Çev. M. Gümüşdoğmuş), **Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, Sayı: 1(2), ss. 175- 211.
- YELSALI, Pınar & PARMAKSIZ, Melis (2012), **Neye Yarar Hatıralar?-Bellek ve Siyaset Çalışmaları-**, Phoenix Yay., Ankara.